

Siyasal Sosyalleşme Sürecinde Kurumsal Faktörlerin Rolü

Gülşen ÇANKAL¹

¹ Dr., Konya, Türkiye, gulsencimen42@hotmail.com, (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

Makale Bilgileri	ÖZ
Makale Geçmişi Geliş: 03/11/2024 Kabul: 20/12/2024 Yayın: 31/12/2024 Anahtar Kelimeler: Siyasal Sosyalleşme, Kurumsal Faktörler, Aile, Din, Eğitim JEL Kodları: D70, D71, D72	<p>Araştırmanın konusu, bireylerin siyasal sosyalleşme süreçlerinde kurumsal faktörlerin etkisini ortaya koymaktır. Sosyalleşmenin bir boyutu olarak siyasal sosyalleşme, bireylere toplumsal ve siyasal alanda gerekli olan bilgi, inanç, beceri, norm ve değerlerin öğretilmesi sürecini ifade etmektedir. Birey, toplumun ortaya koyduğu davranış kalıplarını içselleştirerek mevcut siyasal kültürün sosyalleşme süreci aracılığıyla kuşaklar arasında varlığını sürdürdürebilmesini sağlar. Bu bağlamda, siyasal sosyalleşme, bireylerin toplumsal normlar ve değerlerle uyumlu bir şekilde yaşamalarını sağlayan önemli bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Araştırmada aile, eğitim kurumları ve din gibi temel sosyalleşme kurumlarının bireylerin siyasal bilinç, değer ve tutumlarının şekillenmesindeki rolünü analiz etmek amaçlanmaktadır. Nitekim aile, eğitim ve din kurumları, siyasal sosyalleşmenin temel unsurlarını oluşturan ve bireylerin siyasal kimliklerinin şekillenmesinde kritik bir rol oynayan faktörler arasında yer almaktadır. Aile, bireyin ilk sosyal deneyimlerini yaşadığı ve toplumsal normları ilk kez öğrendiği kurumsal yapıdır. Çocuklar, aile içinde gözlem yaparak ve ebeveynlerinden aldıkları mesajlarla siyasal değerleri, inançları ve tutumları benimserler. Bireyin genel olarak siyasal bilgi edinmelerini hem de farklı ideolojilerle tanışarak daha geniş bir perspektife sahip olmalarını sağlayan kurumsal yapı olarak eğitim öne çıkarken din, toplumsal normları belirlerken ve siyasal iktidarlara meşruiyet kazandırırken, bireylerin siyasal tutumlarını ve ideolojik tercihlerini etkileyebilmektedir. Bu bağlamda araştırmada, bu kurumların bireyler üzerinde nasıl bir etki yarattığını belirlemeyi ve farklı kurumsal yapıların siyasal sosyalleşmeye katkı düzeylerini karşılaştırmayı hedeflemektedir. Kurumsal yapıların siyasal sosyalleşme sürecine katkılarını karşılaştırmalı olarak ele alarak, literatürdeki mevcut yaklaşımlar üzerinden bir değerlendirme sunulmuştur.</p>

The Role of Institutional Factors in the Political Socialization Process

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 03/11/2024 Accepted: 20/12/2024 Published: 31/12/2024 Keywords: Political Socialization, Institutional Factors, Family, Religion, Education. Jel Codes: D70, D71, D72	<p>The subject of the research is to reveal the impact of institutional factors on individuals' political socialization processes. As a dimension of socialization, political socialization refers to the process of teaching individuals the knowledge, beliefs, skills, norms and values required in the social and political sphere. The individual internalizes the behavioral patterns set forth by the society and ensures the survival of the existing political culture between generations through the socialization process. In this context, political socialization stands out as an important mechanism that enables individuals to live in harmony with social norms and values. This study aims to analyze the role of basic socialization institutions such as family, educational institutions and religion in shaping individuals' political consciousness, values and attitudes. As a matter of fact, family, educational and religious institutions are among the factors that constitute the basic elements of political socialization and play a critical role in shaping individuals' political identities. Family is the institutional structure where the individual has his/her first social experiences and learns social norms for the first time. Children adopt political values, beliefs and attitudes through observation in the family and the messages they receive from their parents. While education stands out as an institutional structure that enables individuals to acquire political knowledge in general and to have a broader perspective by getting acquainted with different ideologies, religion can affect individuals' political attitudes and ideological preferences while determining social norms and providing legitimacy to political powers. In this context, this study aims to determine the impact of these institutions on individuals and to compare the levels of contribution of different institutional structures to political socialization. By comparatively addressing the contributions of institutional structures to the political socialization process, an evaluation is presented based on the existing approaches in the literature.</p>

Atıf/Citation: Çankal, G. (2024). Siyasal Sosyalleşme Sürecinde Kurumsal Faktörlerin Rolü, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 6(2): 463-481.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Sosyalleşme, bireyin dahil olduğu toplumsal yapıya uyum sağlaması ve toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir. Doğumla başlayan bu süreçte birey, toplumsal normları, değerleri ve davranış kalıplarını öğrenerek sosyal bir varlık haline gelir. Birey, toplumsal yapının ayrılmaz bir parçası olarak diğer bireylerle etkileşim kurarak kendi değer sistemini geliştirir. Her bireyin sahip olduğu özellikler nasıl ki diğerlerinden farklılık gösteriyorsa, toplumların kültürel özellikleri de birbirinden farklıdır. Nitekim her bir toplum, kendine özgü kültürel sisteme sahiptir. Bu bağlamda, toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri, sahip oldukları kültürel değerlerin korunması ve bu değerlerin toplumsal hafıza aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılması ile mümkün olur. Kültürel değerlerin bu şekilde devamlılığı, toplumsal kimliğin ve bütünlüğün korunmasında temel bir rol oynar. Dolayısıyla sosyalleşme, sadece bireyin topluma uyum sağlaması açısından değil, aynı zamanda toplumun kendine özgü kültürel yapısının muhafaza edilmesi ve sürekliliği açısından da hayati bir işlev görmektedir.

Siyasal sosyalleşme ise sosyalleşmenin önemli bir boyutu olarak, bireylere gerekli olduğu kabul edilen bilgi, beceri, norm ve değerlerin aktarılmasıdır. Siyasal sosyalleşme aracılığıyla birey, toplumun onayladığı siyasal davranış kalıplarını içselleştirir. Bu sayede mevcut siyasal kültür, nesilden nesile aktarılır ve toplumsal süreklilik sağlanır. Siyasal sosyalleşme sürecinde özellikle aile, eğitim kurumları ve din gibi kurumsal yapılar önemli bir işlev üstlenir. Bu kurumlar, bireyin siyasal sistemle olan ilişkisini belirleyen temel yapı taşlarıdır ve bireylerin siyasal kimlik, değer ve inançlarının oluşumunda kritik bir rol oynamaktadır. Araştırmanın temel problemi, bireylerin siyasal kimlik kazanımında etkili olan kurumsal faktörlerin siyasal kimlik oluşturma süreçleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve bu etkilerin nasıl şekillendiğinin, bireylerin siyasal değerler, inançlar ve tutumları üzerindeki yansımalarının anlaşılmasıdır. Bu nedenle aile, eğitim ve din gibi farklı kurumsal yapıların, bireyin siyasal bilinç ve tutumlarının şekillenmesindeki rolü değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, bireylerin siyasal sosyalleşmesine katkıları incelenerek, siyasal kültürün kuşaklar arası aktarımında kurumsal etkilere yer verilmiştir. Çalışma, siyasal sosyalleşmenin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde nasıl şekillendiğine dair kapsamlı bir perspektif sunmayı hedeflemektedir. Bu bölümden sonra, siyasal sosyalleşme sürecine etki eden kurumsal faktörler ele alınacaktır. İlk olarak, Siyasal Sosyalleşme başlığı altında, bireylerin siyasal değerleri ve davranış kalıplarını öğrenme süreci tartışılacaktır. Ardından, Aile, Eğitim ve Din başlıkları altında, aile içindeki etkileşimlerin, eğitim kurumlarının ve dini yapıların bireylerin siyasal yönelimlerini nasıl şekillendirdiği değerlendirilecektir.

1. SİYASAL SOSYALLEŞME

Siyasal sosyalleşme, toplumsal ve siyasal bağlamda bireylere belirli siyasal rollerin öğretilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, sistematik bir yaklaşımla Herbert Hyman (1959) tarafından ele alınmıştır. Hyman'ın (1959) siyasal sosyalleşme kavramını, bireylerin çocukluk döneminden itibaren aile ve sosyal gruplar aracılığıyla öğrendikleri sosyal değerlerin, yetişkinlikteki siyasal davranışlarının arka planında yer alan temel etkenler olarak tanımlamaktadır. Hyman'a göre aile, arkadaş grupları ve diğer toplumsal kurumlar, bireyin siyasal kimliğini ve ideolojik eğilimlerini oluşturan ana unsurlardır. Bu süreçte öğrenilen değerler ve normlar, bireyin siyasal sisteme yönelik algılarını biçimlendiren, toplumsal düzene uyum sağlamasını kolaylaştıran temel yapı taşlarını oluşturur. Sistem teorisi bağlamında siyasal sosyalleşme, siyasal sistemin korunması, değişim süreçlerine uyarlanması ve çevresel koşullara adaptasyonu için gerekli bir süreç olarak görülmektedir. Siyasal sosyalleşme yoluyla birey, erken çocukluk döneminden itibaren gençlik yıllarında, siyasal kültürün temel unsurlarını içselleştirir ve bu unsurları benimser (Yılmaz, 2013: 321). Bu nedenle, bireylerin siyasetle ilgili bilgi ve tutumlarının şekillendiği siyasal sosyalleşme süreci üzerine yapılan araştırmaların büyük bir kısmı psikanalitik yaklaşımın kişilik gelişiminde ilk yılların belirleyici bir rol oynadığı varsayımından kaynaklanması gerekçesiyle çocuklar ve gençler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yetişkinlerin siyasal sosyalliğine ilişkin çalışmalar nispeten daha sınırlıdır (Alkan, 1989: 20).

Siyasal sosyalleşme süreci, siyasallaşma, kişiselleşme, idealleştirme ve kurumsallaşma olmak üzere dört farklı aşamaya ayrılmaktadır. Bu aşamalardan ilki olan siyasallaşma (politicization), bireyin aile ve okul dışında üstün bir otoritenin varlığını fark etmesi sürecini ifade etmektedir. Bu aşamada

birey, kendi ailesi ya da okuldaki öğretmenlerinin otoritesi dışında, toplumun geri kalanını etkileyen ve yöneten bir otoritenin -örneğin devlet, hükümet veya lider figürleri gibi- var olduğunu anlamaya başlar. Bu farkındalık, bireyin sadece kendi yakın çevresiyle sınırlı olmayan, daha geniş bir siyasal yapı içinde yaşadığını ve bu yapının kurallarının, otoritelerinin olduğunu kavradığı ilk adımdır. Ardından gelen otoritenin kişiselleşmesi (personalization) aşamasında ise çocuk, siyasal otoriteyi belirli bir kişiyle özdeşleştirir ve bu aşamada siyasal kurumların varlığını da yavaş yavaş algılamaya başlar. Bu süreçte çocuk, devlet veya hükümet gibi daha büyük siyasal yapıları doğrudan kavrayamasa da bu otoriteleri belirli kişiler aracılığıyla anlamlandırır. Örneğin, “başkan,” “başbakan” veya “kral” gibi belirli bir lider figürünü otoriteyle özdeşleştirir. Bu lider, çocuğun gözünde ülkeyi temsil eden ya da toplumsal kuralları belirleyen kişi haline gelir. Üçüncü aşama olan idealleştirme (idealization) sürecinde, çocuk kişiselleştirilmiş siyasal otoriteyi hata yapmayan, herkesin üzerinde bir iktidar olarak algılar. Bu aşamada çocuk, daha önce belirli bir kişiyle özdeşleştirdiği siyasal otoriteyi, kusursuz ve hata yapmayan bir figür olarak algılar. Örneğin, bir liderin her zaman doğru kararlar aldığını, toplumu her durumda en iyi şekilde yönettiğini ve hatalardan muaf olduğunu düşünmeye başlar. Bu idealize etme, çocuğun, otoritenin kararlarını sorgulamadan kabul etmesine ve bu kişiye yönelik bir saygı ve güven duygusu geliştirmesine yol açar. Aynı zamanda, siyasal otoritenin sağladığı düzenin ve otoritenin meşruiyetinin, bu idealize edilmiş görüntü aracılığıyla pekişmesine neden olur. Çocuk için siyasal otorite artık sadece bir yönetici değil, aynı zamanda hatalardan arı bir güç kaynağı olarak anlam kazanır; bu da ileride siyasal tutum ve davranışlarını şekillendiren önemli bir faktör haline gelir. Son aşama olan kurumsallaşma (institutionalization) ise ergenlik döneminde gelişir; bu süreçte birey, siyasal nesnelere kurumsallaşmış yapılar olarak kavrar ve bu algı, bireyin ileriki yıllarında da etkisini sürdürür (Ünal vd. 2012: 53). Bu aşamada birey, daha önceki aşamalarda edindiği bilgilerin ötesine geçerek, devlet, yasalar, siyasi partiler ve diğer kurumsal yapılar gibi soyut kavramları somut ve organize edilmiş yapılar olarak kavramaya başlar. Kurumsallaşma aşaması, bireyin toplumsal ve siyasal ilişkilerdeki rollerini ve sorumluluklarını daha derinlemesine anlamasını sağlar ve bu algı, bireyin ileriki yaşamında siyasal katılım, oy verme davranışı ve toplumsal meselelerle ilgili tutumlarını şekillendirmeye devam eder. Böylece, birey, yalnızca kişisel deneyimlerine değil, aynı zamanda toplumsal yapıların dinamiklerine dayalı olarak siyasal kimliğini geliştirme fırsatı bulur.

Yapısal işlevselci kuram, sosyalleşme sürecini bireylerin toplumsal ve rollerini öğrenme süreci olarak ele almaktadır (Arslantürk& Amman, 1999: 220). Siyasal sosyalleşme süreciyle ilişkili olarak, bireyler, içinde buldukları siyasal ve toplumsal grupların rol ve statülerini öğrenip özümseyerek toplumun diğer üyeleriyle bütünleşirler. Bireyler, toplum içinde yaş, eğitim veya cinsiyet gibi değişkenlere bağlı olarak farklı siyasal statülere sahip olabilirler. Her statünün içerdiği siyasal davranış kalıpları ise bireyin içerisinde yer aldığı toplum içindeki siyasal rolünü tanımlar. Başka bir ifadeyle, siyasal rol, belirli bir durumda bireyin siyasal davranışlarını düzenleyen toplumsal beklentiler olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda, siyasal rol yalnızca bireyin bulunduğu siyasal statüye ilişkin davranış biçimlerini içermekle kalmaz; aynı zamanda bireyin siyasal değerlerinin, duygularının ve kültürle uyumlu ideolojik eğilimlerinin biçimlenmesine de işaret eder. Birey, siyasal etkenlerin yönlendirmesi ile kendisine uygun görülen siyasal statü ve rollerini öğrenir. Bireyin bu statü ve rolleri benimseme derecesi, onun toplumsal yapıyla uyumunu güçlendiren temel bir etken haline gelir. Bu süreç, bireyin siyasal kimliğinin oluşumuna ve mevcut siyasal kültürle uyumlu bir birey haline gelmesine katkı sağlar. Kuramın temel vurgusu, bireyin sosyalleşme aracılığıyla kendi rolünü özümsemesi ve bu rolünü oynamasında bireye destek vermesi üzerine odaklanır. Bu karşılıklı destek mekanizması, siyasal ve toplumsal sistemin meşruiyetinin zarar görmeden devamlılığının sağlanmasına katkıda bulunur (Çetin, 2003: 51).

Çatışmacı kuram ise toplumsal farklılıkların ve siyasal taleplerin, siyasal sosyalleşme sürecinde çatışma yaratabileceğini öne sürer. Bu kurama göre, birey, içinde yer aldığı sınıf, statü grubu, etnik ve dinsel yapı ile ideolojik çevre unsurlarının etkisi altında, kurulu yapının düzenliliği içinde adapte olmayı reddedebilir. Bireyin bu etkileşim unsurlarından aldığı katkılar, onu mevcut sosyal ve siyasal normlara karşı çatışmacı bir tutum izlemeye yönlendirebilir. İşlevselci kuramın öngördüğü uyum ve entegrasyonun aksine, birey, mevcut düzenin önemli ilkelerini reddederek bu değerlere karşı alternatif davranışlara yönelebilir (Çetin, 2003: 52). Çatışmacı kuram, birey, toplum ve siyasal yapı arasındaki uyumsuzlukların yanı sıra toplumsal uzlaşma ve siyasal konsensüs arayışlarını da içeren bir yaklaşım sunar.

Bu kuram, çatışma ve uyumun hangi toplumsal olgulardan beslendiğini, barış ve çatışma dengesi içinde toplumsal bütünleşmenin nasıl sağlanabileceğini ve bireyin siyasal sosyalleşme sürecinde hangi değişkenlerin etkisi altında olduğunu analiz eder. Bu bağlamda, siyasal sosyalleşmenin yalnızca bir uyum sağlama aracı değil, aynı zamanda mevcut siyasal ve toplumsal çatışmaları anlamada ve bireylerin bu çatışmalar içinde konumlarını tanımlamada bir süreç olduğu vurgulanır. Marx ve Marksist düşünce, devleti, toplumu ve bireyin varlığını soyut bir güç ilişkisi içinde değerlendiren yaklaşımlara karşı çıkar. Marx, devleti toplumsal etkinliklerin somut bir parçası olarak ele alır ve devleti yalnızca egemen sınıfın çıkarlarını yürüten bir komite veya siyasal iktidarı bir sınıfın diğer sınıfı baskı altına almak amacıyla kullandığı bir araç olarak görür. Marx'ın ikinci argümanı ise devletin yalnızca bir sınıfa hizmet eden bir yapı değil, tüm sınıflardan bağımsız ve onlara baskın gelen bir kurum olduğu yönündedir (Miliband, 1983: 10). Çatışmacı kuramın bu perspektifinden bakıldığında, siyasal sosyalleşme bireyleri yalnızca mevcut düzenin değerlerine entegre etmekle kalmaz, aynı zamanda bireyleri toplumsal eşitsizlik ve çatışma dinamikleri hakkında bilinçlendirerek, bu dinamiklerle uyumlu veya onlara karşıt pozisyon almalarına zemin hazırlar. Gramsci ise aile, okul ve din gibi toplumsal kurumların, yeni bir kültür oluşturma sürecinde bireyleri mevcut siyasal yapıya adapte ederek, toplumsal normları ve değerleri içselleştirmelerine yardımcı olduğunu belirtir. Sivil toplum aracılığıyla, yönetici sınıfın ideolojisi olarak tüm ideolojik kodları kapsar ve bu ideolojiyi, yönetilen sınıfa yayarak toplumsal bağları güçlendirir. Bu bağlamda, sivil alan, toplumsal ideolojik yönetimin bir aracı olarak işlev görmektedir. İdeolojik yapı, okul, aile ve din gibi kurumlar aracılığıyla eklenir ve bu süreç, bireylerin ve grupların toplumsal konumlarını belirleyen güç dinamiklerini etkiler (Portell, 1990: 14). Son olarak Althusser (1991) devletin varlığını sürdürülebilmesi için hem baskı aygıtlarına hem de ideolojik aygıtlara sahip olduğunu ve bu aygıtları etkin bir şekilde kullandığını ileri sürmektedir. Devletin baskı aygıtları, açık güç kullanımının veya zorlamanın söz konusu olduğu alanlarda işlev gören, hukukun uygulanması, mahkemelerin işleyişi, polis ve ordu gibi kurumlardır. Bu baskı mekanizmaları, devletin düzeni sağlamak ve karşıt güçleri bastırmak amacıyla doğrudan müdahalede bulunmasını mümkün kılar. Öte yandan, devletin ideolojik aygıtları, aile, okul ve din gibi toplumsal kurumlar aracılığıyla işleyen ve siyasal iktidarın meşruiyetinin sürdürülmesine katkıda bulunan alanlardır. Bu ideolojik kurumlar, bireylerin kimliklerini şekillendirir, toplumsal rollerini belirler ve onları egemenlik alanına hapseden normlar ve değerler sunar. Bu bağlamda, bireyler, bu ideolojik yapıların bir parçası olarak sosyalizasyon süreçleri aracılığıyla adlandırılır ve konumlandırılır.

Siyasal sosyalleşme, bireyin toplumsal ve siyasal normlar, değerler ve davranış biçimleri ile ilgili bilgi ve tutumlarının oluşumunu ifade eden bir süreçtir ve bu süreç aşamalı bir biçimde gerçekleşir. Bu bağlamda, siyasal sosyalleşmenin ilk aşaması, bireyin aile ortamında başlar. Aile, bireyin temel değerlerini, normlarını ve inançlarını şekillendiren ilk sosyal gruptur ve bu nedenle siyasal sosyalleşmenin temel taşı oluşturur. Aile dışında, eğitim ve bir eğitim kurumu olarak okul, bireylere resmi ve yarı resmi olarak siyasal bilgilere erişim imkânı sunarak değer ve normların paylaşılmasına katkıda bulunur. Bu araçlar ve gruplar, bireylerin siyasal bilgilere ulaşmasını sağlar, algılarını şekillendirir ve siyasi katılımlarını etkiler. Bunun yanı sıra din, bireyin siyasal sosyalleşme sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle dindar bir çevrede yetişen bireyler, dini öğretiler ve ritüeller aracılığıyla belirli siyasal tutum ve değerlere aşina (sadaka, zekat, adalet, eşitlik, tüketim, lüks, faiz, kredi (Demirel, 2021) vb. ile ilgili tutumlar) olur. Din kurumları, bireylere toplumsal ve siyasal normları iletirken, aynı zamanda bireylerin siyasal bilinç ve kimlik gelişimine katkıda bulunur. Bu bağlamda, din, bireyin siyasal kimliğini ve değerlerini şekillendirmede etkili olan bir diğer temel sosyalleşme aracıdır (Akin, 2009). Dolayısıyla, siyasal sosyalleşme, bireyin etkileşimde bulunduğu çeşitli sosyal gruplar ve kaynaklar aracılığıyla aşamalı bir şekilde gelişir.

2. SİYASAL SOSYALLEŞME SÜRECİNE ETKİ EDEN KURUMSAL FAKTÖRLER

2.1. Aile

Aile, bireylerin bir arada yaşadığı, sosyal ve ekonomik birim olarak işlev gören, genellikle kan bağı veya evlilik gibi bağlarla birbirine bağlı insanlardan oluşan bir toplumsal yapıdır. Toplumsal uzlaşma ile kabul edilen ahlaki kuralların çocuğa aktarılması gibi bir işleve sahip olan ailenin, yeni nesillere aktardığı din, gelenek ve benzeri değerlerle bu değerlerin korunmasını sağlamakta önemli bir rol oynamaktadır (Turgüt, 2016: 413). Aile, genellikle toplumun en küçük yapı taşı ya da mikro bir modeli

olarak kabul edilir. Üstlendiği toplumsallaştırma işlevi sayesinde, kültürel öğeler arasında önemli bir yere sahip olan değerlerin, inançların ve normların kuşaktan kuşağa aktarılmasını mümkün kılar. Bu süreç, yalnızca toplumsal sürekliliği ve yeniden üretimi sağlamakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal düzenin korunmasına ve toplumun meşruiyet temelini güçlenmesine de hizmet eder. Böylelikle aile, hem bireylerin sosyalleşmesinde hem de toplumun yapısal bütünlüğünün sürdürülebilirliğinde vazgeçilmez bir role sahiptir (Turğut, 2017). Bu yönü ile istendik davranışı kabul eden ve bunu davranışlarına aktaran çocuk, aile içerisinde çıraklık sürecini başarı ile tamamlamış bir çocuktur. Bu süreç, bireyin ebeveynleriyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla ve diğer sosyal ilişkileriyle kurduğu etkileşimlerin sonuçlarını içermektedir. Çocuğun kişilik gelişimi, toplumsal rollerin öğrenilmesi ve toplumsal değerlerle uyum içinde davranışlar sergileyebilmesi, ailenin sosyalleşme işleviyle mümkündür. Ailede başlayan sosyalleşme süreci, anne, baba, kardeşler ve yakın akrabalar gibi diğer aile üyelerinin katkılarıyla şekillenir. Bu süreç, bireyin yaşam boyu bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklar kazanarak topluma uyum sağlamasını ve toplumsal beklentilere uygun bir sosyal kimlik geliştirmesini sağlar. Özensel, 2023: 18).

Aile içerisinde geliştirilen özel yaşam kuralları, bireyin yalnızca ebeveynlerine değil, aynı zamanda ebeveynleriyle olan ilişkilerinden kaynaklanan yerleşik otoritelere karşı da saygılı olmasını sağlar. Bu nedenle, aile, bireyin ilerideki sosyalleşme süreçlerinde gerekli niteliklere sahip olan malzemeyi hazırlamaktadır. Aile ortamında edinilen bu temel değerler, bireyin sosyal ve siyasi kimliğinin şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, aile kurumu, bireyin siyasi sosyalleşme sürecinde ilk ve en önemli kurumsal faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Duverger, 1998, s. 100). Çocuk, iktidar ilişkileriyle ilk kez aile ortamında karşılaşmaktadır. Aile içindeki yasaklar ve kurallar, sevgi ve saygı ilişkileri, özellikle anne ve baba ilişkisi, çocuğun otorite ile anlamlı bir ilişki kurmasına olanak tanır. Bu iktidar ilişkileri, ilerleyen dönemlerde bireyin siyasi alanla olan etkileşiminde önemli bir rol oynar ve dolayısıyla bireysel davranış kalıplarının oluşumunu etkiler. Aile, çocuğun siyasi sosyalleşme sürecinin temelini atarak, gelecekteki siyasi tutum ve davranışların şekillenmesinde kritik bir yapı taşı temsil etmektedir (Çetin, 2003: 83). Bu nedenle siyasetten yoksun, apolitik bir yaşam alanı içerisinde çocukların yetiştiğini söylemek mümkün değildir. Bu durumda bilinçli olduğu kadar bilinçsiz öğrenme süreçleri aracılığıyla çocuklar, siyasi bilgi, yetenek ve beceriler hakkında bilgi edinmektedirler. Belirli bir süre sonra, bu siyasi bilgiler ve yetenekler neticesinde çocukların siyasi görüşleri şekillenmeye başlar. Araştırmalar, bireylerin siyasi görüşlerinin genellikle 15 yaşında biçimlendiğini göstermektedir. Bu yaş döneminden itibaren bireyin düşünce yapısında bir olgunlaşma ve içerik zenginleşmesi meydana gelebilir. Ayrıca, 12-15 yaş arası çocuklar, çevresel etkilere en açık yaş grubunu oluşturmaktadır (Alkan, 1989: 51). Bu dönem, bireyin siyasi kimliğinin biçimlenmesi açısından en elverişli dönem olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, bu yaş aralığında gerçekleşen sosyalleşme süreci, çocukların siyasi kişiliklerinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Aile, bilinçli bir şekilde çocuğa siyasi değerler aşılmasa da, çocuğun aile ortamında edindiği deneyimlerin çeşitli siyasi sonuçlara yol açması mümkündür. Örneğin, otoriter kişiliğin gelişiminde, ebeveynlerin çocuk yetiştirme yöntemleri arasında yer alan baskıcı metodların önemli bir rolü vardır. Bu tür bir yaklaşım, ilerleyen dönemlerde rekabette karşı rahatsızlık ve hiyerarşiye karşı sert bir bağlılık gibi siyasi değerlerin oluşmasına zemin hazırlayabilir. Dolayısıyla, çocuğun yetiştirilme tarzı ve ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkinin dinamikleri, bireyin siyasi sosyalleşme sürecini etkileyen kritik faktörler arasında yer almaktadır (Turan, 1996: 55). Otoriter bir ailede yetişen birey, güçlü ebeveyn otoritesinin baskın olduğu bir ortamda büyüdüğünden, eğitimde disiplinin önceliğini, dış politikada saldırgan bir milli politikayı, ekonomide ise zenginlik ve başarı arzusunun içselleştirme eğilimindedir. Bu tür bir yetiştirilme, bireyin siyasette güçlü bir lidere inanmasını pekiştirebilir. Öte yandan, uzlaşmacı ve dayanışmacı bir ailede büyüyen çocuk, ilerleyen yaşamında demokratik, katılımcı ve hoşgörülü bir birey olarak gelişme olasılığı taşır. Bu bağlamda, ailenin yapısı ve dinamikleri, bireyin siyasi tutum ve davranışlarını şekillendiren belirleyici faktörler arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Aile bireylerinin belirli siyasi değerleri, tutumları ve davranışları çocuğa bilinçli ve isteyerek aktardığı süreç, doğrudan siyasi sosyalleşme olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, aile içindeki etkileşimler aracılığıyla gerçekleşir ve bireyin siyasi kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Taklit, siyasi eğitim, siyasi deneyimler ve istendik sosyalleşme gibi çeşitli yollarla

gerçekleşen bu süreçte, çocuklar aile içinde gözlemledikleri tutum ve davranışları içselleştirirler. Aile üyeleri, özellikle ebeveynler, çocuklara model olma işlevi görerek onların siyasal görüşlerini ve davranışlarını biçimlendirmektedir. Bu etkileşimler, çocuğun sosyal ve siyasal dünyaya dair algılarını geliştirmesine ve belirli ideolojik çizgilere yönelmesine olanak tanır. Öte yandan, çocukların ev ortamında herhangi bir zorlamaya veya müdahaleye maruz kalmadan siyaset ve diğer konular hakkında bilgi edinmeleri ise dolaylı siyasal sosyalleşme olarak tanımlanır. Dolaylı siyasal sosyalleşme bağlamında aile, çocukların önünde siyasi konuları bilinçli olarak gündeme getirmeyebilir; ancak çocuk, aile bireylerinin siyasal tutum ve davranışlarını doğal bir şekilde gözlemleyerek öğrenir. Bu öğrenme süreci, çocuğun ilerleyen yaşamında siyasal yönelimlerini etkileyen önemli bir faktördür. Bu nedenle, ailenin birey üzerinde inşa ettiği siyasal kimlik, nasıl bir aile yapısına sahip olduğu, siyasal sosyalleşme sürecindeki etkinliği ve aile kurumu ile diğer sosyalleşme ajanları arasındaki ilişkilere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Taşdelen, 2010: 160). Ev ortamında gerçekleşen siyasi tartışmalar ve sürekli olarak gündeme gelen siyasal içerikli konuşmalar, bireylerin siyasal kimliklerinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda aile, siyasal sosyalleşme sürecinin önemli bir aracı olarak öne çıkmaktadır (Gökçe, 2013: 126). Zira ailenin eğitim biçimi, çocukların çevrelerini algılama ve değerlendirme şekillerini önemli ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla, aile dinamikleri, bireylerin siyasal tutum ve değerlerinin oluşumunda kritik bir etken olarak kabul edilmektedir.

Siyasal Sosyalleşmeyi Etkileyen Faktörler (Çimen, 2018) üzerine yapılan araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde, siyasal kimliğin aile kökenli değerlerle şekillendiğine dair önemli verilere sahip olduğu görülmektedir. Bulgular, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) üyelerinin büyük çoğunluğunun milliyetçi-muhafazakâr değerlere sahip ailelerde yetiştiğini, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) üyelerinin ise sosyal demokrat birikime sahip aile ortamlarından geldiğini, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) üyelerinin ailelerinin de milliyetçi-muhafazakâr bir perspektife sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, siyasal sosyalleşmenin ilk ve en önemli aşamasının aile içinde gerçekleştiğini ve bireylerin siyasal kimliklerini, erken dönemde aldıkları ailevi değerler ve normlar doğrultusunda geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Aile, bireyin siyasal sosyalleşme sürecinde ilk sosyalizasyon alanı olarak öne çıkmakta ve bireylerin siyasal tutum, inanç ve değerlerinin temelini atmaktadır. Bu bağlamda, milliyetçi-muhafazakâr değerleri içselleştiren bireylerin AK Parti veya MHP gibi partilere yönelme eğiliminde olduğu, sosyal demokrat birikime sahip ailelerde yetişen bireylerin ise CHP'yi tercih ettiği söylenebilir. Araştırma bulguları siyasi parti üyelerinin ailelerinin miting ve protesto gibi siyasal etkinliklere katılımının düşük düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu düşük katılım oranı, siyasal sosyalleşme sürecinde ailenin siyasi katılım üzerindeki etkisinin dolaylı bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Aileleriyle birlikte bu tür etkinliklere katılan bireylerin deneyimleri, siyasi katılımın bireysel tercihlerden çok, aile içerisinde gözlemlenen davranışlarla dolaylı olarak şekillendiğine işaret etmektedir. Siyasal katılımın doğrudan desteklenmemesine rağmen, bireylerin çocukluk dönemlerinde ailenin siyasal kimliğinin pasif bir gözlem yoluyla da olsa benimsendiği anlaşılmaktadır. Araştırmada ayrıca, katılımcıların yarısının çocukluk döneminde aile içinde yoğun bir siyasi atmosferde büyüdüğü, ancak bu atmosferin çoğunlukla tek yönlü iletişimden ibaret olduğu belirtilmektedir. Bu tür bir yapı, siyasal sosyalleşmenin aile ortamında gerçekleşmesine olanak tanırken, tartışmalara çocukların veya gençlerin aktif katılımının sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bu tür ailelerde siyasal fikirlerin aktarımı, demokratik bir diyalogdan ziyade, ailenin büyüklerinin fikirlerini ifade etmesi yoluyla tek taraflı bir yönlendirme şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durum, bireylerin aile ortamında öğrendikleri siyasal değerlerin genellikle aile büyüklerinin düşünceleri doğrultusunda şekillendiğini ve bireylerin siyasal görüşlerinde çeşitlilikten çok, ailenin ortak siyasal kimliğine uygun bir tutarlılık oluştuğunu göstermektedir. Bu bağlamda, çocukluk döneminde siyasal tartışmalara katılımın sınırlı olması, bireylerin siyasal düşüncelerini geliştirme ve farklı görüşleri değerlendirme becerilerini de kısıtlayabilmektedir. Aile içindeki tartışmalarda çatışmaya neden olabilecek farklı görüşlerin ön plana çıkmaması, bireylerin siyasal kimliklerinde ideolojik tutarlılığı sağlarken, aynı zamanda eleştirel düşünce ve çok yönlü bakış açısı geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra, bireylerin ailelerinin siyaset hakkında yeterli bilgi ve ilgiye sahip olmadığı düşüncesi, aile içindeki siyasi tartışmaların sınırlı kalmasının bir diğer nedeni olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, siyasal sosyalleşmede bilgi paylaşımı ve tartışma kültürünün eksikliğine işaret etmekte ve ailedeki siyasi

etkileşimin pasif bir gözlem sürecine indirgenmesine neden olmaktadır. Çocukluk döneminde bireylerin en çok güven duydukları figürlerin başında babaları ve aile büyüklerinin geldiğini, buna karşın annelerin siyasal görüşlerine duyulan güvenin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum, aile içindeki rol modellerin belirlenmesinde cinsiyet rollerinin etkisinin belirgin bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir. Babaların aile içindeki otorite ve güven figürü olarak algılanması, çocukların siyasal sosyalleşme sürecinde babalarını birincil rehber olarak görmelerine neden olmaktadır. Bu toplumsal cinsiyet temelli rol dağılımı, yalnızca ailenin iç dinamiklerinde değil, bireylerin siyasal tutumlarının biçimlenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Babaların siyasal sosyalleşme sürecinde merkezi bir rol oynaması, bireylerin siyasal kimliklerinin ve tutumlarının belirlenmesinde bu figürlerin normatif bir rehber olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Aile içinde babanın siyasal etkileşime yön vermesi, bireylerin siyasal değerleri içselleştirme süreçlerinde tek yönlü ve cinsiyet temelli bir öğrenme deneyimi yaşamalarına yol açmaktadır. Bu durum, aile içinde erkek figürlerin otorite konumuna sahip olduğu ve toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerin siyasal sosyalleşme süreçlerinde belirleyici bir etken olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu bulgular aynı zamanda, siyasal sosyalleşmenin toplumsal cinsiyet rolleriyle nasıl iç içe geçtiğini ve bireylerin siyasal kimliklerinin oluşumunda cinsiyet temelli rol dağılımının etkisini göstermektedir. Anne figürüne duyulan güvenin düşük olması, kadınların siyasal karar ve değerlerin belirlenmesinde daha az etkili bir konumda görüldüğüne işaret etmektedir. Bu tür aile dinamikleri, bireylerin siyasal tutumlarını şekillendirme süreçlerinde erkek figürlerin baskın olduğu bir rol dağılımının izlerini taşımakta ve bu durum, bireylerin toplumsal ve siyasal hayattaki tutumlarına da yansımaktadır.

Ergün'ün (2019) *Gençlerin Siyasal Toplumsallaşmasını Etkileyen Faktörler: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme* başlıklı çalışmasında, ailenin siyasal toplumsallaşma üzerindeki rolü çeşitli faktörler üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, ailesinin gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin eğitim, kitle iletişim araçları ve sosyal medya gibi siyasal toplumsallaşma araçlarından daha az etkilendiğini; buna karşılık, ailesinin gelir düzeyi asgari ücretin altında olan öğrencilerin bu araçlardan etkilenme seviyesinin belirgin şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Çekirdek aile yapısına sahip öğrencilerin ise anne ve babalarının siyasal görüşlerinden daha fazla etkilendiği ve sosyal medya aracılığıyla yürütülen siyasal etkinliklere katılma oranlarının daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. İlginç bir bulgu olarak, anne-babası siyasi partiye üye olan öğrencilerin siyasi parti üyeliği oranlarının düşük olduğu belirtilmiştir. Siyasi bilgi kaynaklarına göre yapılan analizde, bilgilerini arkadaş çevresinden veya ailesinden alan öğrencilerin, anne ve babalarından daha fazla etkilendiği görülürken; sosyal medya veya internet üzerinden bilgi edinen öğrencilerin kitle iletişim araçlarına ve sosyal medyaya daha fazla yöneldiği ifade edilmiştir. Bu bulgular, ailenin siyasal toplumsallaşma sürecindeki belirleyici rolünü, aynı zamanda öğrencilerin sosyal ve ekonomik koşulları ile bilgi edinme biçimlerinin bu süreçteki etkisini ortaya koymaktadır. Ailenin, bireylerin siyasal toplumsallaşma süreçlerinde belirleyici bir rolü olduğu, İHL mezunları açısından da geçerlidir. Bu bulgu, ailenin sahip olduğu siyasal kültürün ve değerlerin, çocuklar aracılığıyla kuşaklar arası aktarıldığını ve bu aktarımla birlikte kolektif hafızanın korunarak geleceğe taşındığını göstermektedir (Türköz, 2020).

Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Türkiye'de Solcu Kimliğinin Oluşumunda Ailenin Rolü (Sala, 2022) adlı nitel bir çalışmada, Türkiye gibi geleneksel değerlerin güçlü olduğu bir toplumda, aile kurumunun bireylerin siyasal kimliklerinin oluşumunda belirgin bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Çalışmada görüşülen bireylerin çoğunluğunun, aktif bir şekilde siyasal kimliklerini ön plana çıkardığı ve genellikle sol düşünceleri aile ortamında benimsediği ifade edilmiştir. Bazı bireyler, solculuğu doğal bir süreçle ve ailelerinin etkisiyle benimsemiş; ancak bu durumu daha bilinçli hale getirmek için ilerleyen yıllarda okumalar ve araştırmalar yapmıştır. Örneğin, bir görüşmeci, babasının çevresinde solcu olarak tanındığını, kendisinin de çocukluğundan beri solculuğu ailesinin bir özelliği olarak gördüğünü belirtmiştir. Benzer şekilde, başka bir görüşmeci, ailesinin sol partilere oy verdiğini, ancak kendisine doğrudan bir yönlendirme yapılmamasına rağmen lise yıllarından itibaren solcu kimliğini benimsediğini ifade etmiştir. Ailesinin CHP'ye oy verdiğini belirten bir başka görüşmeci, küçük yaşlardan itibaren ailesinin siyasal pratiklerine tanıklık ettiğini; ancak ailesinin solculuğunu "Kemalist" olarak tanımlarken, kendi solculuğunu farklı bir çizgide gördüğünü vurgulamıştır. Ayrıca, ailelerin CHP ile olan bağlantısının, bireylerin sola yatkın bir kimlik geliştirmesinde etkili olduğu görülmektedir.

Görüşmecilerin ailelerinde okunan kitaplar, dinlenen müzikler ve takip edilen yayınlar, bireylerin sol kimliklerinin şekillenmesinde önemli bir kaynak olmuştur.

Türköz'ün (2020) *Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde İmam Hatip Liselerinin Rolü: Mezunlar Üzerine Bir Araştırma* başlıklı çalışmasında, İmam Hatip Lisesi (İHL) mezunlarının siyasal kimlik tercihlerini belirleyen temel faktörlerin analizine odaklanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, İHL mezunlarının siyasal kimliklerini şekillendirme sürecinde, mezun oldukları okuldan ziyade ailelerinin siyasal kimliklerinin belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Mezunların büyük bir kısmının, aileleriyle uyumlu bir şekilde kendilerini "Muhafazakâr," "Milliyetçi," veya "İslamcı" olarak tanımlamayı tercih ettikleri belirtilmiştir. Bu durum, ailenin siyasal toplumsallaşma sürecindeki merkezi rolünün İHL mezunları için de geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Ailenin birey üzerindeki etkisi, siyasal kimliklerin ve değerlerin benimsenmesinde güçlü bir rehber olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Nitekim bireylerin siyasal kimlik ve tercihlerini etkileyen bu ailevi değer aktarımı, aynı zamanda kuşaklar arası ideolojik sürekliliği sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, siyasal sosyalleşmenin aile aracılığıyla kuşaklar arasında aktarılan bir miras olarak düşünülebileceği ve bireylerin siyasal tercihlerinin, erken dönemde şekillenen bu değer kalıplarıyla büyük ölçüde uyumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Ebeveyn Stilleri, Siyasal Toplumsallaşma, Liderlik, Kişilik ve Oy Verme Davranışı Arasındaki İlişkiler (Özkılıççı, 2020) adlı araştırma bulgularında üniversite öğrencilerinin siyasal tercihleri ile ebeveynlerinin siyasal parti tercihleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Son genel seçimlerde Cumhuriyet İttifakı, Millet İttifakı, HDP'ye oy veren veya oy kullanmayan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan analizlerde, annelerinin siyasal parti tercihleri ile öğrencilerin siyasi tercihleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ki-kare testi sonuçlarına göre, annesiyle aynı yönde oy kullanan öğrencilerin oranı Cumhuriyet İttifakı seçmenleri arasında %65,7, Millet İttifakı seçmenleri arasında %81,9 ve HDP seçmenleri arasında %88,9 olarak tespit edilmiştir. Benzer şekilde, öğrencilerin siyasi tercihleri ile babalarının siyasal parti tercihleri arasında da anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre, babasıyla aynı yönde oy kullanan öğrencilerin oranı Cumhuriyet İttifakı için %62,4, Millet İttifakı için %82,8 ve HDP için %94,1 olarak kaydedilmiştir. Bu bulgular, ebeveynlerin siyasal eğilimlerinin üniversite öğrencilerinin siyasal toplumsallaşma süreçlerinde ve siyasi tercihlerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle Millet İttifakı ve HDP seçmenlerinde ebeveyn-öğrenci uyumunun daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

KONDA tarafından 2024 yılında Gençlik Örgütleri Forumu için hazırlanan *Gençlik Politik Tercihleri Araştırması* Türkiye'deki 18-30 yaş arasındaki gençlerin siyasi tercihlerini, yerel seçim oy tercihlerindeki eğilimleri, örgütlenme alışkanlıklarını ve örgütlenmeye yönelik görüşlerini, güncel siyaset konularına bakış açılarını, ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları sorunları incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, 7-18 Şubat 2024 tarihlerinde hanelerde yüz yüze gerçekleştirilen bir saha çalışmasıyla elde edilmiştir. Bu çalışmanın örnekleme, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine dayanarak, mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ile eğitim seviyelerine göre katmanlandırılmıştır. Ayrıca, 24 Haziran 2018 Genel Seçim sonuçları da göz önünde bulundurularak yerleşim yerleri kırsal/kent/metropol olarak ayrılmış ve 12 bölge esas alınarak örneklem oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında 30 ilde, 76 ilçede ve 107 farklı mahallede yaşayan toplam 1864 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular, gençlerin siyasi tercihlerinin önemli ölçüde ailelerinin oy tercihleriyle ilişkilendiğini göstermiştir. Örneğin, 14 Mayıs 2023'te AK Parti'ye oy verdiğini belirten gençlerin yüzde 92'si, ailelerinin de AK Parti'ye oy verdiğini ifade etmektedir. CHP'ye oy veren gençlerin ise yüzde 67'si ailesinin de CHP'ye oy verdiğini belirtirken, yüzde 21'i ailesinin AK Parti'ye oy verdiğini dile getirmektedir. AK Parti seçmeni olan gençlerin aileleriyle aynı oy verme oranı, en yüksek seçmen kümesini oluşturmaktadır. Araştırmanın bulguları, ailesi AK Parti'ye oy veren bazı gençlerin, CHP ve MHP gibi köklü partilere oy verdiklerini, bazı gençlerin ise sandığa gitmediği ya da boş oy kullandığını göstermektedir. Bununla birlikte, ailesi CHP'ye oy veren gençler arasında, yeni bir siyasi adres olarak Türkiye İşçi Partisi (TİP) dikkat çekmektedir. Ayrıca, köklü partilerden bir diğer önemli kopuşun ise Zafer Partisi'ne doğru olduğu gözlemlenmektedir. Bu bulgular, gençlerin siyasi tercihleri ile ailelerinin oy tercihlerinin güçlü bir etkileşim içinde olduğunu, ancak gençlerin siyasi kimliklerinde zamanla farklılaşmalar yaşandığını ortaya koymaktadır.

2.2. Eğitim

Bir toplumda siyasal sistemin sürdürülebilirliği, siyasal değerlerin bireylere etkili bir şekilde aktarılması ve paylaşılması ile mümkün olmaktadır. Eğitimin, bireylerin davranışlarını istenilen yönde değiştirme işlevi, bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Bir eğitim kurumu olarak okullar, siyasal kültürü hem bilinçli bir şekilde bireylere aktarabilir hem de dolaylı yoldan, bireylerin farkında olmadan siyasal değerlerin benimsenmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle eğitim kurumları, bireylerin siyasal sosyalleşme süreçlerinde merkezi bir konuma sahiptir (Turan, 1996: 58). Okul, siyasal sistemlerin bir aracı olarak işlev görerek topluma sistemin tutumlarını, kurallarını, eğilimlerini ve davranış kalıplarını benimsetmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda eğitim, devletin istenen tutum ve davranışları aktarabilmesi için bir araç olarak değerlendirilmekte ve böylece siyasal sistemle uyumlu bireylerin yetişmesi sağlanmaktadır. Toplumların varlıklarını sürdürebilmesi ve yüksek toplumsal ile siyasal ideallere ulaşabilmesi için, bireylerin toplumun değer ve ilkelerine bağlı, vatansever özellikler taşıması gerekmektedir. Dolayısıyla, bireylerin siyasal yönelimleri üzerinde etkili olan okul kurumu, siyasal sistemlerin sürekliliği açısından kritik bir öneme sahiptir (Yeşilorman, 2006: 1). Siyasal sistemle uyumlu bireylerin yetiştirilmesinde eğitim müfredatı, okul içi ortamlar (törenler, toplu kutlamalar vb.) ve öğretmenler temel araçlar olarak öne çıkmaktadır. Tüm demokratik ülkelerde temel eğitimin zorunlu hale getirilmesi ve eğitimin, aynı zamanda bir vatandaşlık bilinci oluşturacak şekilde yapılandırılması, okulun önemli bir siyasi kurum olduğuna işaret etmektedir. Bu durum, eğitim kurumlarının bireylerin siyasal sosyalleşme süreçlerindeki kritik rolünü vurgulamaktadır (Dursun, 2003: 227).

Bourdieu ve Passeron (1970) eğitim kurumlarının yapısı üzerine gerçekleştirdikleri bir araştırmada, öğrenim işlevinin büyük ölçüde meslekten gelen uzmanlardan oluşan bir kadronun tekeline bırakılması sebebiyle öğretim sisteminin göreceli bir özerklik kazandığını vurgulamışlardır. Onlar, dil biliminden edindikleri bir karşılaştırma üzerinden, okulun siyasal davranışları üreten bir dilden ziyade bir gramer öğretme işlevi üstlendiğini önermektedirler. Bu bağlamda okul, birbirinden farklı ve hatta zıt inançların gelişmesine olanak tanıırken, bu inançların arkasında her zaman aynı eylem birliğinin bulunduğunu ifade ederler. Bu durum, iktidarın halka belirli anlamları benimsetmesini, bunları kendi gücünün temelinde yatan güç ilişkilerini gözden saklayarak meşru kabul ettirmesini mümkün kılar. Bourdieu ve Passeron, (1970) bu olguyu “simgesel zorbalık” olarak tanımlamaktadırlar. Bu bağlamda siyasal iktidar, eğitim kurumları aracılığıyla toplumu kendi ideolojik ilkeleri doğrultusunda kodlamakta, eğitmekte ve bu ilkelerden kaynaklanan sembollerini, simgeleri ve dili geniş kitlelere yaymaktadır. Sonuç olarak, eğitim kurumları, bireylerin siyasal sosyalleşme süreçlerinde merkezi bir rol oynamakta ve toplumsal değerlerin aktarımında kritik bir araç işlevi görmektedir.

Eğitim kurumlarının bireylerin siyasal sosyalleşme süreçlerindeki rolü, yalnızca ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki okullarla sınırlı olmayıp, üniversiteler gibi yükseköğretim kurumlarını da kapsamaktadır. Üniversiteler, bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri ve farklı ideolojik perspektiflerle tanışmaları açısından önemli bir alan sunmaktadır. Tarihsel olarak üniversiteler, öğrenci hareketlerinin ortaya çıktığı, demokratik değerlerin tartışıldığı ve siyasal katılımın yoğunlaştığı bir zemin olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle öğrenci toplulukları, akademik ortamlar ve kampüs etkinlikleri, bireylerin farklı siyasal görüşleri deneyimleyerek kendi kimliklerini oluşturmasına olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte, üniversiteler bazen siyasal iktidarların etkisi altında ideolojik bir yapı sergileyebilmekte ve bu durum, akademik özgürlük ile tarafsızlık ilkeleri açısından eleştirilere yol açabilmektedir (Acar & Becel, 2021). Dolayısıyla, yükseköğretim kurumları, siyasal sosyalleşme sürecinde hem özgürleştirici hem de sınırlayıcı bir işlev görebilmekte; bireylerin demokratik bilinç kazanımı ile toplumsal değerlerin aktarımı arasındaki dengeyi sağlama noktasında kritik bir rol üstlenmektedir.

Türköz’ün (2020) araştırmasının bulguları, İmam Hatip Liseleri (İHL) mezunlarının siyasal toplumsallaşma süreçleri üzerinde belirli bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, İHL mezunlarının siyasal kimlik tercihleri, büyük ölçüde ailelerinin siyasal kimliklerinden etkilenmektedir. Eğitim alırken, özellikle aile içindeki siyasal değerlerin ve kimliklerin, öğrencilerin siyasal tercihlerinde önemli bir etkisi olmuştur. Nazıroğlu’nun (2015) çalışmasına göre, eğitim kurumları içerisinde din eğitimi derslerinin yalnızca dini bilgileri aktarmakla sınırlı kalmayarak siyasal toplumsallaşmaya da katkıda bulunduğu vurgulanmaktadır. Özellikle DKAB (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) dersleri, laiklik

ve Atatürkçülük gibi kavramların öğretim programlarına yoğun şekilde dâhil edilmesiyle siyasal otoriteye ilişkin belli değer ve anlayışların yeni nesillere aktarılmasına aracılık etmektedir. Bu derslerde kullanılan dilin, tarihi bağlamda laik-dindar çatışmasını minimize edecek şekilde tasarlanması ve ayrışmayı aşan bir söylem oluşturması, eğitimin siyasal sosyalleşme üzerindeki dönüştürücü etkisini göstermektedir. Bununla birlikte, ders içeriğinde siyasal konulara geniş yer verilmesinin, din derslerinin temel amacından sapmasına ve sekülerleştirilmesine yol açabileceği tehlikesi de dile getirilmektedir. Eğitim kurumlarının, bireylerin hem dini hem de toplumsal kimliklerini bir arada geliştirebileceği alanlar sunması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, okullarda verilen eğitimin siyasal sosyalleşme üzerindeki etkisi, bireylerin otoriteye ilişkin algılarının şekillenmesinde, toplumsal uzlaşma ve kimlik inşa süreçlerinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Baltacı ve Uysal, *Türkiye’de Bir Siyasal Sosyalleşme Aracı Olarak Ders Materyali: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Üzerine Bir İnceleme* (2012) üzerine yapılan araştırmada ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının eski ve yeni müfredatlar arasında siyasal kavramlar bakımından karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, eski müfredatla hazırlanmış ders kitaplarında daha çok devlet merkezli bir yaklaşım öne çıkarken, yeni müfredatla birlikte birey merkezli ve demokratik değerlerin ön planda olduğu bir anlayış benimsenmiştir. Yeni müfredatla birlikte ders kitaplarının, öğrencilerin katılımcı ve eleştirel düşünen bireyler olarak yetişmelerine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlendiği tespit edilmiştir. Yeni müfredatta demokrasi, özgürlük, kamuoyu, katılım, egemenlik ve seçim gibi kavramlar öncelikli olarak ele alınmış, ders materyalleri daha güncel ve çeşitli görsellerle zenginleştirilmiştir. Buna karşın, eski müfredatın daha çok devlet odaklı bir dil ve tarihsel bir perspektif sunduğu görülmüştür. Yeni müfredata dayalı ders kitaplarında, öğrencilerin düşünme, sorgulama ve yorum yapma becerilerini geliştirmek amacıyla araştırma ve tartışma konularına yer verildiği, ayrıca öğrencilerin özgürce düşüncelerini ifade etmelerini teşvik eden bir üslup kullanıldığı ifade edilmiştir. Bu değişikliklerin, öğrencilere yalnızca siyasal bilgiyi aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda onları etkin, üretken ve demokratik değerlere sahip bireyler olarak yetiştirme amacını taşıdığı belirtilmiştir. Araştırma sonucunda, eğitim sisteminde yapılan bu değişikliklerin, demokratik rejimlerin sağlıklı işleme için gerekli olan demokratik eğilimlere sahip yurttaşların yetiştirilmesine katkı sunduğu vurgulanmıştır. Özellikle sosyal içerikli ders kitaplarının demokratik bir bakış açısıyla hazırlanmasının, bireylerin siyasal bilinç ve değerlerinin şekillenmesinde hayati bir öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, eğitim ve ders materyalleri, siyasal sosyalleşme sürecinde merkezi bir role sahip olan araçlar olarak değerlendirilmiştir.

Siyasal Sosyalleşmeyi Etkileyen Faktörler (2018) üzerine yapılan araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde, eğitim kurumlarında öğretmenlerin ideolojik kimliklerini öğrencilere doğrudan yansıtma eğiliminde olduğu bir alan olarak değerlendirilmektedir. Öğretmen-öğrenci ilişkilerinde siyasi konulara yer verilmemesi, öğretmenlerin ideolojik tutumlarını öğrencilere aktarmaktan kaçındığını göstermektedir. Öğrencilerin öğretmenleriyle siyasi konularda derinlemesine bir etkileşim yaşamamaları, eğitim ortamlarının tarafsız kalma çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, öğretmenlerin öğrencileri belirli bir ideolojik çizgiye yönlendirme veya siyasi partilerin gençlik kollarına katılmaya teşvik etme gibi bir eğilim içinde olmamaları, eğitim ortamlarının bireylerin siyasal kimliklerini kendilerinin oluşturabileceği bir zemin sunduğunu işaret etmektedir. Elde edilen bulgular, eğitim kurumlarının siyasal sosyalleşme sürecinde nispeten tarafsız bir alan sunduğunu desteklemektedir. Özellikle öğretmenlerin ideolojik duruşlarını öğrencilere yansıtma eğiliminde olmaları, öğrencilerin farklı siyasal görüşlerle olan etkileşimlerini zenginleştirmekte ve eğitim ortamının ideolojik olarak daha dengeli bir yapı sergilemesine olanak tanımaktadır. Aynı görüşleri paylaştıkları öğretmenler tarafından gözetim altında tutulan öğrencilerin sayısının az olması, eğitim ortamlarında öğretmenlerin siyasi eğilimlerinin öğrencilere yansıtılmadığı ve tarafsızlık ilkesine sadık kalındığı izlenimini pekiştirmektedir. Bu durum, öğrencilerin farklı bakış açılarını anlamalarına ve kendi siyasal kimliklerini oluşturma sürecinde daha özgür bir deneyim yaşamalarına imkân tanımaktadır. Öte yandan, bazı öğrencilerin siyasi görüşleri nedeniyle az da olsa haksızlık yaşadıklarına dair bulgular, eğitim ortamlarının tam anlamıyla tarafsız olmadığına işaret etse de, genel anlamda düşük oranda haksızlık yaşanması, eğitim kurumlarının ideolojik çeşitliliğe daha açık bir yapı sunduğunu göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin siyasal faaliyetleri nedeniyle disiplin cezası almalarının nadir olması ve bu cezaların kısa süreli uzaklaştırma veya örgün eğitimden çıkarılma gibi hafif yaptırımlarla sınırlı kalması,

eğitim kurumlarının siyasal kimliklere karşı sert bir tutum içinde olmadığını göstermektedir. Bu bulgular, eğitim kurumlarının bireylerin siyasal sosyalleşme sürecinde tarafsız ve çoğulcu bir ortam sunduğunu ve ideolojik bir baskıdan ziyade, farklı siyasal görüşleri anlamalarına olanak tanıdığını ortaya koymaktadır.

2.3. Din

Dinin birey üzerindeki önemli işlevlerinden biri de sosyalleştirme sürecidir. Birey, din aracılığıyla yalnızca inanç sistemini öğrenmekle kalmaz, aynı zamanda bu inançları zihninde yerleştirir ve gündelik yaşamındaki davranışlarına yansır. Böylelikle, toplumun normlarına uygun davranış kalıplarını benimseyerek toplumsal yaşama entegre olur (Çankal, 2021: 144). Din, bireylerin sosyalleşme süreçlerine etki etmekle kalmayıp, aynı zamanda siyasal kimlik kazanımında da önemli bir rol oynamaktadır. Bu etki, dinin bireylerin değer sistemlerini, inançlarını ve dünya görüşlerini şekillendirmesi yoluyla gerçekleşir. Din, bireylere toplumsal normlar ve davranış kalıpları hakkında rehberlik ederken, aynı zamanda siyasi tutum ve davranışlarını da etkileyen bir çerçeve sunar. Din, bireylerin aidiyet duygusunu pekiştirir ve toplumsal kimliklerinin bir parçası olarak siyasal ideolojilere yönelmelerine zemin hazırlar. Dinî topluluklar, bireylerin siyasal görüşlerini biçimlendiren sosyal etkileşim alanlarıdır; bu bağlamda din, bireylerin belirli siyasal duruşları benimsemelerine ya da belirli siyasi hareketlere katılmalarına olanak tanır. Örneğin, dini inançlar, bireylerin adalet, eşitlik ve ahlaki sorumluluk gibi kavramlara yükledikleri anlamı etkileyerek, bu kavramların siyasal alanda nasıl yorumlandığını belirler. Dolayısıyla, dinin bireyin siyasal kimlik kazanımındaki rolü, sadece inanç sistemleri ile sınırlı kalmayıp, bireylerin toplumsal yaşamlarındaki dinamiklerin ve ilişkilerin de bir yansımasıdır. Bu bağlamda, din, bireylerin politik bilincinin şekillenmesinde ve toplumsal harekete katılımlarında etkili bir sosyolojik faktör olarak öne çıkmaktadır.

Her din, kendisine özgü bir dünya görüşüne dayanan tutum ve tavırları yani ethos sunmaktadır. Ethos ve dünya görüşü, birbirini karşılıklı olarak destekleyen, tasdik eden ve güçlendiren unsurlardır. Bu iki kavramın sentezlenmesi görevi, dini semboller aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bu uyum ve tamamlayıcılık, bireylere anlam oluşturma imkânı tanırken, yaşamlarını daha anlamlı hale getirmektedir. Dinin referans noktası olarak alınması, bireylerin hayatlarını dinin belirlediği doğrultuda şekillendirmesine neden olmaktadır. Dini öğretiler, bireyin yaşamın farklı alanlarında hareket etme biçimini etkileyerek, karar alma süreçlerinde de belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu durum, dinin bireylerin zihniyetine entegre olmasını sağlayarak, günlük yaşamda karşılaşılan olay ve durumların dinî perspektiften yorumlanmasına yol açar. Dolayısıyla, din, yalnızca bir inanç sistemi olmanın ötesinde, bireylerin yaşamlarının her aşamasında rehberlik eden bir çerçeve sunmaktadır (Ülgener, 1981: 14). Din, bireylerin yaşamları üzerindeki etkisini çeşitli alanlarda, özellikle de iktisat, sanat gibi sosyal ve kültürel hususlarda belirgin bir şekilde gösterir. Örneğin, bir Budist'in iktisat anlayışı ile bir Müslüman veya Hristiyan bireyin iktisat alanındaki tutumları, dinlerinin temel ilkelerine dayanan farklı bir çerçeve içerisinde şekillenir (Freyer, 1964: 75). Bütün bu unsurlar çerçevesinde, bireyin topluma karşı geliştirdiği tutumlar ile dinin toplumsal ilişkiler ve kurumlar üzerindeki etkisi, büyük ölçüde ilgili dini grubun öğretileri, ibadet biçimleri ve organizasyon yapısına nüfuz eden ruhsal ve zihinsel temellere bağlıdır. Bu ruh ve zihniyet, belirli bir toplumda insan ilişkilerini şekillendiren, yönlendiren ve belirleyen temel faktörleri oluşturmaktadır. Dini inançlar ve pratikler, bireylerin sosyal etkileşimlerinde ve toplumun genel dinamiklerinde belirleyici bir rol oynayarak, insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin niteliğini ve biçimini etkileyen önemli unsurlar arasında yer alır. Dolayısıyla, dinin toplumsal hayattaki yeri ve önemi, yalnızca bireylerin inançlarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bu inançların toplumsal etkileşimler ve kurumsal yapılar üzerindeki derinlemesine etkisiyle de şekillenir (Taplamacıoğlu, 1963: 91).

Din, toplumsal kontrol mekanizmaları aracılığıyla bireyleri toplumun belirlediği kurallar çerçevesinde tutma işlevi görmektedir. Din, hem özsel hem de görevsel boyutlarıyla, toplumda etkili bir sosyal olgu olarak varlık gösterir. İnsanlar ise, birincil, ikincil ve yeniden sosyalleşme süreçleri aracılığıyla sürekli olarak sosyal hayata katılan toplumsal varlıklar olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, bireylerin toplumsal yaşamlarında din, önemli bir sosyalleşme deneyimi sunmaktadır. Bu etki, özellikle geleneksel toplumlarda belirgin bir biçimde ortaya çıksa da, sekülerleşme ve işlevsel uzmanlaşmanın hâkim olduğu modern toplumlarda da gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, dinin etkili olduğu bir toplumsal

ortamda, dinden bağımsız bir sosyalleşme sürecinden bahsetmek mümkün değildir. Dini deneyim modelleri, bireylere dini tatmin ve tecrübe biçimleri sunan özel araçlar geliştirir. Sosyalleşmenin kültürel boyutları içinde, bireyler kendi kültürlerinin dini deneyim senaryolarını doğrudan veya dolaylı olarak öğrenirler. Bu dini senaryolar ve oluşan dini atmosfer, nihayetinde, bireylerin uyması gereken dini deneyim modelleri olarak kendini kabul ettirir. Bu bağlamda, din, bireylerin sosyal kimliklerini şekillendiren ve toplumsal ilişkilerinde belirleyici bir rol oynayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Zuckerman, 2006: 105).

Din, genel olarak siyasal sistemlere ve özelde siyasal iktidarlara meşruiyet kazandırma işlevi taşır. Meşrulaştırıcı rolü sayesinde din, statükoyu, mevcut sosyal düzeni, toplumsal kurumları ve bu kurumların işleyiş biçimlerini geçerli kılarak onlara meşruiyet kazandırır. Dinin güçlü bir meşruiyet kaynağı olmasının ardındaki neden, kendisine siyasal iktidarı kutsallaştırma özelliği atfedilmesidir. Bu durum, hemen hemen tüm siyasal iktidarların dini bir meşruiyet aracı olarak kullandığını ifade etmeyi mümkün kılar. Dolayısıyla din, yalnızca bireylerin inanç sistemlerini şekillendirmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal ve siyasal yapının meşrulaştırılmasında merkezi bir rol oynar. Bu bağlamda, din ve siyasal iktidar arasındaki ilişki, toplumsal normların ve değerlerin sürdürülmesinde önemli bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır (Turan, 2014: 69).

Dinî otoriteyi kabul edecek şekilde gerçekleştirilen bir sosyalleşmenin, siyasal otoritenin meşruiyetine katkıda bulunabilecek bir “yayıma etkisi” oluşturabileceği tartışılmaktadır. Easton ve Dennis’in (1967) ABD’de gerçekleştirdiği ilk siyasal sosyalleşme araştırmalarından biri, çocukların siyasi dünyayı algılamalarında başkan ve polis gibi figürlerin önemli bir temas noktası olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada, çocukların Amerikan başkanına ilişkin ilk imgelerinin genellikle hayırseverlik ve her şeye gücü yetenlik gibi özellikler içerdiği görülmüştür. Bu nitelikler, İbrahimi dinî geleneklerde sıklıkla Tanrı’ya atfedilen özelliklerle benzerlik göstermektedir. Bu durum, dinî otoriteye yönelik sosyalleşmenin, siyasi otoriteye yönelik sosyalleşmeyle bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır (Pearson-Merkowitz & Gimpel, 2009: 180). Bu bağlamda, dinin siyasal sosyalleşme üzerindeki etkisinin, otorite algısının biçimlenmesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Siyasal Sosyalleşmeyi Etkileyen Faktörler (2018) üzerine yapılan araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde, din ve siyaset ilişkisinin bireylerin siyasal sosyalleşme süreçlerinde önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Çoğunlukla, bireyler din ve siyaset kurumlarının ayrılması gerektiğini savunmakta, bu iki yapının iç içe geçmesinin dinin siyasete alet edilmesi ve dini değerlerin zarar görmesi gibi endişeleri beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Bu durum, laiklik ilkesiyle uyumlu bir anlayışın toplumun geniş bir kesiminde kabul gördüğünü göstermektedir. Siyasal sosyalleşme literatürü açısından değerlendirildiğinde, bu bulgular, Türkiye toplumunda laiklik ve dinî değerlerin dengelenmesi arayışının güçlü bir toplumsal dinamik olarak varlığını sürdürdüğünü işaret etmektedir. Din ve siyaset ayrımını destekleyen bireylerin bu görüşlerini gerekçelendirirken, dinin bireysel bir yaşantı alanında kalmasını ve siyasetten bağımsız bir yapıya sahip olmasını öne sürmeleri, dinin sekülerleşmesi kavramıyla örtüşmektedir. Bu perspektif, Türkiye toplumunda dinin, bireysel yaşam alanıyla sınırlandırılmasının ve kamusal alanda sınırlı bir etkiyle varlık göstermesinin kabul gördüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, araştırmada dini ve siyasi alanın birbirinden ayrılması gerektiğine vurgu yapan bireylerin sayısının yüksekliği, Türkiye’de dinin toplumsal yapı üzerindeki etkinliğine rağmen bireylerin siyasal kimliklerini oluştururken dini faktörlerden ziyade laik bir perspektifi tercih ettiklerini göstermektedir. Bunun aksine, tarikat veya cemaat üyeliği bulunan ya da dinin siyasi süreçlerle iç içe olmasını savunan daha küçük bir grubun varlığı da göz ardı edilmemelidir. Bu kesim, dinî grupların siyasetteki rolünü olumlu görmekte ve siyasette dindar bireylerin bulunmasının toplumun genel yapısını güçlendireceğini düşünmektedir. Bu düşünce, politik sosyalleşme bağlamında dinî grupların bireyler üzerindeki etkisini ve siyasal tutumları şekillendirmedeki gücünü göstermektedir. Dinî kimliğin bu grupların üyeleri tarafından siyasi kimliklerinin bir parçası olarak değerlendirilmesi, onların sosyalleşme süreçlerinde dinin merkezi bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulguları ayrıca, bireylerin üyesi oldukları siyasi partinin dinî değerlere olan yaklaşımını önemsemeleri ve parti liderlerinin dinin gereklerine uymasını beklemelelerinin, dini referansların siyasal kimlik üzerindeki belirleyici rolünü açığa çıkardığını göstermektedir. Bu durum, özellikle liderlere yönelik “ahlaki otorite” algısının güçlü olduğu toplumlarda, liderlerin dinî yaşam tarzına uymasının parti tabanı

tarafından bir gereklilik olarak görüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, siyasi kimliğin oluşumunda liderlerin dinî davranışlarının ve söylemlerinin etkili olduğu, siyasi sosyalleşme sürecinde dini bir referans çerçevesinin belirleyici bir rol oynayabileceğini işaret etmektedir. Son olarak, din ile siyasetin iç içe yürütülmesini doğru bulmayan bireylerin dini siyasete alet etme kaygısını dile getirmesi, dinin toplumsal yapıda önemli bir değer olduğunu ve bu değerın korunması gerektiği düşüncesinin toplumda yerleşik olduğunu göstermektedir. Dinî değerlerin toplumsal yaşamda güçlü bir moral yapı olarak algılandığı, ancak bu değerlerin siyasi çıkarlar doğrultusunda kullanılmasının dinî inancın kutsallığını zedeleyeceği endişesi, Türkiye’de din ve siyaset arasındaki hassas dengeye yönelik toplumsal bir duyarlılığı işaret etmektedir. Bu çerçevede, araştırmanın sonuçları, Türkiye toplumunda din ve siyasetin ayrılması gerektiği yönündeki geniş kabulü ve dinî değerlere verilen önemi yansıtmakta; aynı zamanda siyasi sosyalleşme süreçlerinin, bireylerin dini referansları ile siyasi kimliklerini dengeleme çabasını içerdiğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Siyasal sosyalleşme, bireyin politik dünyaya dair farkındalığının artması, devletin işleyişine dair bilgilerin edinilmesi ve demokratik katılımın geliştirilmesi açısından kritik bir işleve sahiptir. Bu süreç, aile, eğitim ve din gibi faktörlerin etkisiyle gerçekleşir ve bireylerin siyasi ideolojilere, partilere ve toplumsal sorunlara karşı nasıl bir çerçeveden yaklaşımları gerektiği konusunda bir çerçeve sunar. Siyasi sosyalleşme, aynı zamanda bireylerin toplumsal yapılarla uyumlu bir şekilde davranmalarını sağlayarak, toplumun siyasi istikrarına ve demokratik kültürün güçlenmesine katkıda bulunur. Bu bağlamda, siyasi sosyalleşme sadece bireyler için değil, toplumun genelinde de sağlıklı bir siyasi yapının kurulmasında önemli bir rol oynar.

Aile, siyasi sosyalleşmenin başlangıç noktası olarak kritik bir öneme sahiptir. Çocuklar, aile içerisinde edindikleri deneyimler ve gözlemlerle, siyasi kimliklerini şekillendirmeye başlarlar. Ailenin, bireylerin sosyal ve siyasi kimliklerini oluşturmasındaki rolü, yalnızca doğrudan eğitimle sınırlı değildir; aynı zamanda çocuğun ailesinin siyasi tutumları ve davranışları aracılığıyla da dolaylı bir şekilde gerçekleşir. Bu durum, bireylerin siyasi değerleri, tutumları ve düşünce biçimlerinin, aile içindeki etkileşimlerle ve gözlemlerle nasıl şekillendiğini göstermektedir. Aile içindeki eğitim ve davranış biçimleri, çocukların ilerleyen yıllarda siyasete dair tutumlarını, özellikle de siyasi ideolojilere olan yaklaşımlarını büyük ölçüde etkiler. Ailedeki otorite ilişkileri, bireyin ilerleyen yıllarda nasıl bir siyasi tutum geliştireceğini belirlemektedir. Ailenin, bireyler üzerindeki etkisi sadece bireysel tutumları değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasi katılımı da şekillendirir. Ailede siyasi katılım, sadece aktif bir şekilde siyasi etkinliklere katılmakla değil, aynı zamanda siyasi değerlerin gözlemlenmesi ve içselleştirilmesiyle de gerçekleşir. Bu durum çocukların ailedeki davranışları gözlemleyerek, siyasi görüşlerini zamanla biçimlendirmeleri anlamına gelir. Ailedeki siyasi atmosferin, bu süreçte belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir. Ailenin siyasi değerleri hakkında yapılan tartışmalar, bireylerin siyasi tutumlarını netleştirmelerine ve kendi siyasi kimliklerini oluşturabilmelerine yardımcı olabilir. Ancak, ailenin siyasi sosyalleşme üzerindeki etkisi her zaman doğrudan ve açık bir şekilde olmayabilir. Çocuklar, bazen siyasi bir diyalog içinde aktif olarak yer almazlar; ancak çevrelerinden ve aile içindeki gözlemlerinden etkilenirler. Aile içindeki siyasi tartışmalar genellikle tek yönlü olabilir ve bu da çocukların farklı görüşleri değerlendirme becerilerini sınırlayabilir.

Siyasal sosyalleşme sürecinde eğitim, toplumların siyasi ve toplumsal yapılarının sürdürülebilirliğinde kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle okullar, bireylerin siyasi sosyalleşmesinde önemli araçlar olarak işlev görür. Okullar, hem doğrudan hem de dolaylı yollarla siyasi değerleri aktarır ve bu süreç, eğitim kurumlarının bireylerin siyasi yönelimlerini şekillendirmesini sağlar. Eğitimin bu işlevi, bireylerin toplumun değerlerine uygun tutum ve davranışlar geliştirmeleri için hayati öneme sahiptir. Eğitim kurumları, devletin istenen tutum ve davranışları toplumda yerleştirme aracı olarak kullanılır, böylece siyasi sistemle uyumlu bireylerin yetişmesi sağlanır. Bu bağlamda, eğitimde kullanılan müfredatlar, okul içindeki sosyal ortamlar ve öğretmenlerin tutumları önemli araçlar olarak öne çıkar. Eğitimde, bireylerin vatandaşlık bilinci kazanmaları, demokratik değerlere sahip olmaları hedeflenir. Bu değerlerin aktarımı, okulun sadece bilgi veren bir kurum olmanın ötesine geçerek, bireylerin toplumsal normlar ve siyasi sorumluluklar konusunda bilinçli bir şekilde yetişmelerini sağlamasına olanak tanır. Eğitim kurumlarının siyasi sosyalleşme üzerindeki etkisi sadece ilkökul ve

ortaokullarla sınırlı kalmaz; üniversiteler de bu süreçte önemli bir rol üstlenir. Üniversiteler, bireylerin farklı ideolojik görüşlerle tanıştığı, eleştirel düşünmenin teşvik edildiği alanlar olarak, toplumsal ve siyasal katılımın arttığı zeminlerdir. Ancak bu kurumlar bazen siyasal iktidarların etkisi altında kalabilir ve bu da akademik özgürlük ve tarafsızlık gibi değerlerin sorgulanmasına yol açabilir. Yükseköğretim kurumlarının rolü, hem bireylerin demokratik bilincini kazanmalarını sağlamak hem de toplumsal değerlerin aktarımını dengelemek açısından oldukça kritik bir noktadadır. Öte yandan, okulda verilen din eğitimi gibi dersler de siyasal sosyalleşme süreçlerine etki eder. Özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde verilen eğitim, laiklik ve Atatürkçülük gibi kavramlar aracılığıyla siyasal otoriteye ilişkin belli değerlerin aktarılmasına yardımcı olur. Bununla birlikte, bu tür derslerdeki siyasal içerik, bazen din eğitiminin amacından saparak sekülerleşmesine neden olabilir. Bu durum, eğitimde dengeyi korumanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Son olarak, eğitim materyalleri ve ders kitapları, bireylerin siyasal bilincini şekillendiren önemli araçlardır. Yeni müfredatlar, öğrencilerin demokratik değerleri içselleştirerek katılımcı ve eleştirel düşünen bireyler olarak yetişmelerini amaçlar. Bu müfredatlar, devletin merkezinde olduğu eski anlayışın aksine, bireyi merkeze alan ve demokratik değerleri öne çıkaran bir yaklaşımı benimsemektedir. Eğitim materyalleri, bu süreçte, bireylerin kendi siyasal kimliklerini oluştururken çeşitli perspektiflerle tanışmalarına fırsat tanır. Eğitim kurumlarının siyasal sosyalleşme üzerindeki etkisi, genel olarak daha çoğulcu ve tarafsız bir ortam yaratmayı hedefler. Öğretmenlerin ideolojik tutumlarını doğrudan öğrencilere aktarmamaları, eğitim ortamının daha dengeli olmasını sağlar ve öğrencilerin farklı siyasal görüşlere karşı daha açık fikirli olmalarını teşvik eder.

Son olarak siyasal sosyalleşme sürecinde din, bireylerin toplumsal ilişkilerinde belirleyici bir faktör olarak, onların politik tutumlarını ve davranışlarını etkileyen önemli bir çerçeve sunar. Sosyolojik açıdan bakıldığında, din, sadece bireylerin bireysel yaşamlarını yönlendiren bir inanç sistemi olmanın ötesine geçerek, toplumsal normlar, sosyal etkileşimler ve ideolojik yapılar üzerinde de etkili bir güç olarak karşımıza çıkar. Özellikle geleneksel toplumlarda, dini inançlar ve ibadet biçimleri, bireylerin siyasal sosyalleşmelerinde belirleyici bir işlev görürken, sekülerleşme ve modernleşmenin etkisiyle daha seküler toplumlarda bile dinin bu rolü önemli ölçüde devam etmektedir. Din ve siyaset arasındaki ilişki, bireylerin siyasal kimliklerini biçimlendiren sosyo-politik bir dinamik olarak işlev görür. Din, toplumsal düzenin ve siyasal iktidarın meşruiyetini pekiştiren bir araç olarak kullanılır. Bu bağlamda, dinin politik gücü, tarihsel olarak çoğu zaman siyasal iktidarların kutsallık atfettiği bir meşruiyet kaynağına dönüşmüştür. Dinî otorite ile siyasal otorite arasındaki etkileşim, bireylerin otoriteye yönelik algılarını şekillendirirken, aynı zamanda siyasal tutum ve davranışları da derinden etkiler. Bu etkileşim, dini inançların toplumsal ilişkiler ve siyasal süreçlerdeki yeri ile doğrudan ilişkilidir. Türkiye örneğinde olduğu gibi, din ve siyaset arasındaki ilişkinin sınırlarının belirlenmesi, toplumsal bir tartışma konusu olmuştur. Laiklik ve dinin kamusal alanla sınırlı tutulması gerektiği düşüncesi, özellikle modernleşme sürecinin etkisiyle güç kazanırken, dini grupların siyasal alandaki rolünü savunan bir kesim de mevcuttur. Bu gruplar, dini değerlerin siyasete entegre edilmesinin, toplumun bütünlüğünü güçlendirdiği ve sosyal düzeni pekiştirdiği görüşündedir. Öte yandan, dinin siyasete alet edilmesi kaygıları, dini değerlerin kutsallığının zedelenmesi endişesini beraberinde getirmektedir. Bu gerilim, Türkiye’de din ve siyaset arasındaki dengeyi korumaya yönelik toplumsal duyarlılığı yansıtmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin siyasal kimliklerinin oluşumunda dinî referansların etkisi, dinin toplumsal yaşamdaki rolünü ve siyasal sosyalleşme süreçlerini anlamada önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, E. & Becel, Y. (2021). Üniversite Gençliğinin Gönüllü Siyasal Katılımı: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 1(2): 15-35.
- Akın, M.H. (2009). Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Gençlik –Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma-, *Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22: 153-183.
- Akın, M. H. (2013). *Siyasallığın Toplumsal İnşası*. Çizgi Kitapevi: Konya.

- Alkan, T. (1989). *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*. Gündoğan Yayınları: Ankara.
- Althusser, L. (1991). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev.: Y. Alp ve M. Özışık, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Arslantürk Z. & Amman, T. (1999). *Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- Baltacı, C. & Uysal, M. T. (2012). Türkiye’de bir siyasal sosyalleşme aracı olarak ders materyali: İlköğretim sosyal bilgiler dersi üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3): 177-194.
- Bourdieu, J.P. & Passeron, C. (1970). La reproduction Eléments pour une théorie du système d’enseignement. *Editions de Minuit*, (:149-154): Paris.
- Çankal S. (2021). Türkiye’de Dini Gruplarda Doğu-Batı Karşıtlığı: Dergiler Üzerine Bir İnceleme, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 5 (2): 141-163.
- Çetin, H. (2003). *İnsan ve Siyaset, Siyasetin Psikolojik Temelleri*. Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Çimen, G. (2019). *Siyasal Sosyalleşmeyi Etkileyen Faktörler: Konya İli CHP-MHP-AK Parti Üyeleri Örneği*. Yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Demirel, Y. (2021). Piyasa Döngüsünün Modern Çarkı: Krediler. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 9(18): 157-171. Çizgi Kitabevi: Konya
- Dursun, Ç. (2003). İslamcı Basında Kemalizm Karşıtlığının Kurulması, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(4): 47-82.
- Duverger, M. (1998). *Siyaset Sosyolojisi*. 5. Baskı Varlık Yayınları: İstanbul.
- Easton, D., & Dennis, J. (1967). The child’s acquisition of regime norms: Political efficacy, *American Political Science Review*, 61(1), 25-38.
- Ergün, A. (2019). *Gençlerin Siyasal Toplumsallaşmasını Etkileyen Faktörler: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek lisans tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sivas.
- Freyer, H. (1964). *Din Sosyolojisi*, Çev.: Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi Basım Evi: Ankara.
- Gençlik Örgütleri Forumu (2024). *Gençlerin Politik Tercihleri Araştırması 2024*. KONDA Araştırma ve Danışmanlık. Erişim Adresi: <https://konda.com.tr/rapor/182/genclerin-politik-tercihleri-arastirmasi> Erişim Tarihi: 3 Mart 2024
- Gökçe, O. (2013). *Siyaset Sosyolojisine Giriş*. Çizgi Kitabevi: Konya.
- Hyman, H. (1959). *Political Socialization: A Study in the Psychology of Political Behaviour*. Free Press: New York.
- Miliband, R. (1983). *Kapitalist Devlet*. Çev.: Osman Akınhay. Belge Yayınları: İstanbul.
- Nazıroğlu, B. (2016). Din ile Devlet Arasında Simbiyotik Bir İlişki: Türkiye’de Zorunlu Din Derslerinde Siyasal Toplumsallaşma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1): 191-214.
- Özensel, E. (2023). Değişen Aile, Değişmeyen Aile Değerleri. *Sosyoloji Divanı Dergisi*. 11(21): 14-30. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Özkılıççı, G. (2020). *Ebeveyn Stilleri, Siyasal Toplumsallaşma, Liderlik, Kişilik ve Oy Verme Davranışı Arasındaki İlişkiler*. Doktora tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Psikoloji Bilim Dalı: Bolu.
- Pearson-Merkowitz, S. & Gimpel, J. G. (2009). Religion and Political Socialization. Ed: James L. Guth, Lyman A. Kellstedt, and Corwin E. Smidt In *The Oxford Handbook of Religion and American Politics*. Oxford Press: Oxford
- Portelli, H. (1990). *Gramsci ve Tarihsel Blok*. Çev.: Kenan Somer. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Sala, B. (2022). Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Türkiye’de Solcu Kimliğinin Oluşumunda Ailenin Rolü. *Universal Journal of History and Culture*, 4(2): 142-157.
- Taplamacıoğlu, M. (1963). *Din Sosyolojisi*. Ankara Üniversitesi Basım Evi: Ankara.
- Taşdelen, M. (2010). *Siyaset Sosyolojisi*. Kocav Yayınları: İstanbul.
- Turan, E. (2014). *Siyaset Bilimine Giriş*. Palet Yayınları: Konya.
- Turan, İ. (1996). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. Der Yayınları: İstanbul.
- Turğut, F. (2016). Türk Siyasetinde Son Dönem Aile Politikaları. *SEFAD*, 35: 411-426.
- Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar, *Medeniyet ve Toplum*, 1(1): 93-117.
- Türköz, Ş. (2020). *Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde İmam Hatip Liselerinin Rolü: Mezunlar Üzerine Bir Araştırma*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Ülgener, S. F. (1981). *Zihniyet ve Din: İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı*. Der Yayınları: İstanbul.
- Ünal Erzen, M. & Eroğlu Yalın, B. (2012). Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden, Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansıyanlar, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (41): 49-61.
- Yeşilorman, M. (2006). Siyasal Sosyalleşme Sürecinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Rolü, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 36: 1-46.
- Yılmaz, N. (2013). Sosyalleşme Sürecinin Siyasallaşma Boyutu. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19): 319-331. <https://doi.org/10.11122/ijmeh.2013.9.19.372>.
- Zuckerman, P. (2006). *Din Sosyolojisine Giriş*. Çev.: İ. Çapçioğlu ve H. Aydınalp, Birleşik Kitabevi: Ankara.

EXTENDED ABSTRACT

Socialization is the process by which an individual learns social norms and values, adapts to the society and supports the sustainability of the social order. Political socialization, on the other hand, involves the process of internalizing political knowledge, norms and values, and thus political culture is transmitted across generations. Institutional structures such as family, educational institutions and religion play a critical role in the formation of an individual's political identity, beliefs and attitudes. This study examines the effects of institutional factors on political socialization and evaluates the functions of these structures in the transmission of political culture.

Political socialization is shaped by the values and norms that individuals learn from childhood through family, peer groups and other social institutions. Studies focusing on childhood and youth emphasize the impact of political values acquired at an early age on political behavior in adulthood. Compared to other institutions, the family stands out as an institution that plays an important role in the most basic and early stage of the socialization process of individuals. In terms of political socialization, the family functions as a socialization tool where the ideological foundations of the individual are laid and political values and norms are transmitted. This process is influenced not only by the child's relationship with the family, but also by environmental, cultural and social factors. The child's experiences can have various political consequences. Oppressive parenting methods can play an important role in the development of an authoritarian personality. A child growing up in such an environment may later feel uncomfortable with competition and develop a strong attachment to hierarchy. Individuals raised in authoritarian families often tend to believe in strong leaders. On the contrary, a child growing up in a compromising and solidaristic family is likely to develop as a democratic and tolerant individual. In this context, family structure and dynamics are among the determining factors affecting individuals' political attitudes and behaviors. Studies reveal that especially political party members make political preferences in line with family-based values. During childhood, the political identity of the family can be adopted through passive observation. This shows that individuals' political participation is shaped by observations in the family. Moreover, a one-way political atmosphere within the family may limit the active participation of children or young people, making it difficult for them to develop critical thinking. In this case, individuals' political views are likely to be largely in line with the opinions of family elders. This may prevent individuals from developing multidimensional perspectives while ensuring ideological consistency in their political identities. The fact that fathers and family elders are the leading figures that individuals trust during childhood shows the influence of gender roles of role models within the family. Fathers, as the authority figure in the family, assume the role of primary guide in political socialization. This situation also reveals the impact of gender-based distinctions on the shaping of individuals' political identities.

Education, as another institution, plays a central role in the political socialization processes of individuals and functions as an important tool in the transmission of political values. Schools provide individuals with political culture directly or indirectly and are used as a mechanism to legitimize the ideological principles of the state in this process. However, the fact that educational environments strive to remain neutral and teachers refrain from reflecting their ideological views to students allows individuals to freely form their political identities. This approach, which enriches students' interactions with different political views, shows that educational institutions are generally open to ideological diversity and aim to provide individuals with a pluralistic political perspective. However, the fact that students face discrimination on the basis of their political views, albeit rare, reveals that educational environments are not completely neutral, but the rarity of such situations supports the tendency of educational institutions to stay away from ideological oppression. Finally, the institution of religion influences the value systems of individuals, determines how they act in social life and paves the way for their orientation towards political ideologies. While shaping the social identities of individuals, religion is also a determining factor in social relations. Moreover, religion plays an important role in legitimizing political powers and maintaining social norms.

In conclusion, there is a hierarchy between family, educational institutions and religion in the political socialization process of individuals. The family has a strong influence at an early age and especially the political attitudes of fathers play an important role in determining the political identities of children. Educational institutions, on the other hand, provide a neutral ground, allowing individuals to develop their own political identities, and religion, although determinant in the political identities of individuals, is limited to the influence of secular understandings.